

NORGES HØYESTERETT

Den 4. september 2023 ble det av Høyesteretts ankeutvalg med justitiarius Øie og dommerne Normann og Bergsjø i

HR-2023-1598-U, (sak nr. 23-082858SIV-HRET), sivil sak, anke over dom:

I.

A

B

C

D

E

(advokat Mette Yvonne Larsen)

mot

Ulstein kommune

Hareid kommune

(advokat Terje Marthinsen)

II.

Ulstein kommune

Hareid kommune

(advokat Terje Marthinsen)

mot

D

E

(advokat Mette Yvonne Larsen)

avsagt slik

D O M :

- (1) Saken gjelder krav om erstatning fra fem søsken mot to kommuner for manglende inngripen fra barnevernstjenesten. Søsknene har også fremmet krav om oppreisningserstatning for brudd på Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) artikkel 3.
- (2) A, B, C, D og E er søsken. De tre førstnevnte ble født på 1950-tallet da familien bodde i Hareid kommune, mens de to sistnevnte ble født på 1960-tallet etter at familien hadde flyttet til Ulstein kommune. I voksen alder har alle søsknene opplevd store psykiske utfordringer som har medført at de i liten grad har deltatt i arbeidslivet. Søsknene anfører at disse utfordringene blant annet skyldes at faren deres utsatte dem og moren for fysiske og psykiske overgrep i barnas oppvekst.

- (3) Søkne tok ut stevning mot de to kommunene 30. august 2018 med krav om erstatning for manglende inngripen fra barnevernstjenesten og oppreisning for brudd på EMK artikkel 3. Kommunene tok til motmæle og anførte blant annet at søsknenes krav var foreldet. Under saksforberedelsen besluttet Sunnmøre tingrett at spørsmålet om foreldelse skulle forhandles særskilt, jf. tvisteloven § 16-1.
- (4) Sunnmøre tingrett avsa 20. november 2020 dom med slik domsslutning:
- «1. Ulstein kommune frifinnes.
 2. Hareid kommune frifinnes.
 3. Sakskostnader tilkjennes ikke.»
- (5) Alle søsknene anket dommen, og de tre eldste ba samtidig om tillatelse til å bringe anken direkte inn for Høyesterett. Ved Høyesteretts ankeutvalgs beslutning 24. februar 2021 ble slik tillatelse ikke gitt.
- (6) Kommunene fastholdt at søsknenes krav var foreldet. Frostating lagmannsrett besluttet under saksforberedelsen at spørsmålet om foreldelse skulle forhandles særskilt også for lagmannsretten.
- (7) Frostating lagmannsrett avsa 15. mars 2022 dom med slik domsslutning:
- «1. Pretendert krav på erstatning fra A, B, C, D og E mot Ulstein kommune er ikke foreldet.
 2. Pretendert krav fra D og E mot Hareid kommune er ikke foreldet.
 3. Avgjørelsen av sakskostnader utstår til den senere avgjørelsen i saken.»
- (8) Kommunene anket dommen til Høyesterett. Ved ankeutvalgets beslutning 27. mai 2022 ble anken ikke tillatt fremmet.
- (9) Frostating lagmannsrett avsa deretter 9. mars 2023 dom med slik domsslutning:
- «1. Ulstein kommune frifinnes i tvisten mot A.
 2. Ulstein kommune frifinnes i tvisten mot B.
 3. Ulstein kommune frifinnes i tvisten mot C.
 4. Sakskostnader tilkjennes ikke for noen instans i tvistene mellom Ulstein kommune og A, B og C.
 5. Ulstein kommune og Hareid kommune dømmes én for begge og begge for én til å betale erstatning til D med 2 229 540 – tomillionertohundreogtjuenitusenfemhundreogførti – kroner innen 2 – to – uker etter at denne dommen er forkynt.

6. Ulstein kommune og Hareid kommune dømmes én for begge og begge for én til å betale erstatning til E med 1 783 632 – énmillionsjuhundreogåttitretusensekshundreogtrettito – kroner innen 2 – to – uker etter at denne dommen er forkynt.
 7. Ulstein kommune og Hareid kommune dømmes én for begge og begge for én til å erstatte D og E sine sakskostnader for tingretten, lagmannsretten og Høyesterett med 1 429 102,50 – énmillionfirehundreogtjuenitusenetthundreogtommalfemti – kroner innen 2 – to – uker etter at denne dommen er forkynt.
- (10) *A mfl.* har anket til Høyesterett. Anken gjelder lagmannsrettens rettsanvendelse og saksbehandling. Det er blant annet anført at det foreligger feil ved lagmannsrettens vurdering av spørsmålet om årsakssammenheng for de tre eldste søsknenes krav om erstatning for manglende inngripen fra barnevernstjenesten. Videre er det feil ved lagmannsrettens vurdering av alle søsknenes krav om oppreisning for brudd på EMK artikkel 3. Det er lagt ned prinsipal påstand om erstatning og oppreisning. Subsidiært er det lagt ned påstand om at lagmannsrettens dom, unntatt domsslutningen punkt 5, 6 og 7, oppheves.
 - (11) *Ulstein kommune og Hareid kommune* har inngitt anketilsvar og avledet anke til Høyesterett.
 - (12) Det er i anketilsvaret blant annet anført at manglene ved lagmannsrettens dom ikke gir grunnlag for å oppheve dommen i ankeutvalget til fordel for søsknene.
 - (13) Den avlede anken gjelder rettsanvendelsen og saksbehandlingen knyttet til punkt 5 og 6 i lagmannsretten domsslutning. Det er blant annet anført at lagmannsretten har misforstått skillet mellom faktisk og rettslig årsakssammenheng.
 - (14) *A mfl.* har inngitt anketilsvar til den avlede anken. Der er det anført at kommunene mangler rettslig interesse fordi erstatningsbeløpene de ble dømt til å betale ved lagmannsrettens dom, allerede er utbetalt og ifølge kommunene ikke vil bli krevd tilbakebetalt. På denne bakgrunn er det lagt ned prinsipal påstand om at den avlede anken avvises.
 - (15) *Høyesteretts ankeutvalg* viser til at utvalget kan oppheve en avgjørelse dersom det foreligger feil som ubetinget skal tillegges virkning, jf. tvisteloven § 29-21 andre ledd, eller utvalget av andre grunner enstemmig finner det klart at det er grunnlag for opphevelse, jf. tvisteloven § 30-3 andre ledd. Anke til Høyesterett kan ikke fremmes uten samtykke fra ankeutvalget. Utvalget kan bare gi samtykke når anken gjelder spørsmål som har betydning utenfor den foreliggende sak, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken avgjort i Høyesterett, jf. tvisteloven § 30-4.
 - (16) Ankeutvalget finner enstemmig at det ikke er tilstrekkelig grunn til å fremme søsknenes anke for Høyesterett, jf. tvisteloven § 30-4.
 - (17) Derimot er det spørsmål om deler av lagmannsrettens dom bør oppheves etter tvisteloven § 30-3 andre ledd bokstav d om opphevelse av andre grunner dersom ankeutvalget enstemmig finner det klart at det er grunnlag for det.
 - (18) Ved vurderingen av søsknenes krav om erstatning for manglende inngripen fra barnevernstjenesten, skiller lagmannsretten mellom faktisk og rettslig årsakssammenheng.

Men mye kan tyde på at lagmannsretten har misforstått hva som hører til vurderingen av henholdsvis faktisk og rettslig årsakssammenheng.

- (19) Når det gjelder den faktiske årsakssammenhengen, viser lagmannsretten til de sakkyndiges vurderinger av «om det er sannsynlig at det foreligger en faktisk sammenheng mellom Fs [farens] handlinger og søsknenes skader». Etter at lagmannsretten har gjennomgått vurderingene fra de sakkyndige, uttaler den:
- «Slik lagmannsretten ser det, har de sakkyndige med dette vurdert den faktiske årsakssammenhengen mellom traumer påført søsknene under oppveksten og skadene som nå er påvist. De sakkyndige har i liten eller ingen grad tatt stilling til den rettslige årsakssammenhengen.»
- (20) Kravet til faktisk årsakssammenheng innebærer at det ansvarsbetingende forholdet må ha forårsaket skaden. Det lagmannsretten skulle ha vurdert, er derfor om *kommunenes unnlatelser* var en faktisk årsak til søsknenes helseutfordringer. Denne svakheten ved årsaksvurderingen avhjelpes imidlertid av at lagmannsretten under vurderingen av det den omtaler som rettslig årsakssammenheng, synes å vurdere om kommunenes unnlatelser var en nødvendig betingelse for søsknenes skader.
- (21) Ved denne vurderingen har retten bygget på «uvesentlighetslæren». Lagmannsrettens standpunkt synes å være at Ulstein kommunes unnlattelse av å undersøke forholdene i familien nærmere og sette inn hjelpetiltak, var et uvesentlig årsaksbidrag til de tre eldste søsknenes skade. Standpunktet bygger på et resonnement om at kommunen mest sannsynlig ikke ville ha funnet grunnlag for omsorgsovertakelse selv om kommunen hadde undersøkt barnas oppvekstforhold grundigere og mer systematisk i årene etter 1969. Resonnementet synes å forutsette at det ikke ville vært rettslig grunnlag for vedtak om omsorgsovertakelse så lenge moren levde, fordi hennes personlige omsorg for barna ble ansett for å være god.
- (22) I søsknenes anke til Høyesterett er det anført at lagmannsrettens forutsetning bygger på feil forståelse av dagjeldende og någjeldende barnevernlovgivning. Det anføres at det avgjørende må være søsknenes omsorgssituasjon i hjemmet sett under ett: Det var ikke tilstrekkelig at moren isolert sett kunne gi barna god omsorg alene når hun ikke klarte å skjerme barna fra omsorgssvikten fra faren.
- (23) Det fulgte av den dagjeldende barnevernloven av 1953 § 16 at vernetiltak – herunder vedtak om omsorgsovertakelse, jf. § 19 – kunne treffes «når barnet er uten forsørger eller foreldrene ikke er i stand til å forsørge det på forsvarlig måte, og det heller ikke på annen måte blir sørget forsvarlig for det» (bokstav c), og «når barnet blir slik behandlet eller lever under slike forhold at dets helse (fysisk-psykisk) eller utvikling utsettes for skade eller alvorlig fare» (bokstav a). Rettspraksis fra Høyesterett knyttet til § 16 bygget på at det var tilstrekkelig for å kunne treffe vedtak om omsorgsovertakelse at én av foreldrene utsatte barnets fysiske eller psykiske helse for skade eller alvorlig fare. Utvalget viser til Rt-1991-1090 og Rt-1994-1105.
- (24) Dermed var det ikke tilstrekkelig at én av foreldrene hadde god omsorgsevne, dersom den andre utsatte barna for fysiske og psykiske overgrep i hjemmet. Tilsvarende er rettstilstanden i dag. Det vil i et slikt tilfelle foreligge en «aktiv fysisk og psykisk omsorgssvikt» som kan gi grunnlag for omsorgsovertakelse, se Efjestad, Falch & Riiber, *Barnevernssaker i domstol og nemnd* (2023) side 105.

- (25) Lagmannsrettens årsaksvurdering synes etter dette å bygge på en uriktig rettslig forståelse av hva som skulle til for å treffe vedtak om omsorgsovertakelse i den aktuelle perioden. I det minste er domsgrunnene klart mangelfulle. Vilåårene for å oppheve lagmannsrettens dom i ankeutvalget er oppfylt.
- (26) Dommen må oppheves for erstatningskravene for manglende inngripen fra de tre eldste søsknene, domsslutningen punkt 1–3. Sakskostnadsavgjørelsen for disse søsknene, punkt 4, må også oppheves.
- (27) Derimot gir feilen ikke grunnlag for å oppheve dommen for erstatningskravene fra de to yngste søsknene, punkt 5 og 6. Det samme gjelder sakskostnadsavgjørelsen for disse, punkt 7.
- (28) Avgjørelsen av oppreisningskravene for brudd på EMK artikkel 3 bygger på lagmannsrettens vurdering av hvilke tiltak kommunene burde ha satt inn. Dersom lagmannsretten etter en ny vurdering kommer til at kommunene er mer å klandre enn det den la til grunn i dommen, må lagmannsretten foreta en ny vurdering av alle de fem søsknenes krav om oppreisning for brudd på EMK artikkel 3 – altså også kravene fra de to yngste søsknene.
- (29) A mfl. har ikke lagt ned påstand om å bli tilkjent sakskostnader.
- (30) Når lagmannsrettens avgjørelse helt eller delvis oppheves, er anken «avgjort i realiteten», jf. tvisteloven § 29-7 fjerde ledd, og den avledede anken faller ikke bort. Ankeutvalget finner enstemmig at det ikke er tilstrekkelig grunn til at den avledede anken blir fremmet for Høyesterett, jf. tvisteloven § 30-4.

S L U T N I N G

1. Lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 1 til 4, oppheves.
2. Den avledede anken fra Ulstein kommune og Hareid kommune tillates ikke fremmet.

Kristin Normann
(sign.)

Toril Marie Øie
(sign.)

Per Erik Bergsjø
(sign.)